

Kort om partiets historie

Læs lidt om partiets historie...

18. januar 2005

Socialdemokratiet har rødder helt tilbage i forrige århundrede. Partiet blev stiftet i efteråret 1871 af Louis Pio, Harald Brix og Paul Geleff. Formålet var at organisere den hastigt fremvoksende arbejderklasse på et socialistisk grundlag.

Siden midten af århundredet havde Danmark været inde i en industrialiseringsproces. Landbefolkningen flyttede ind til byerne og blev arbejdere, og Socialdemokratiet udsprang af kravet om at give denne befolkningsgruppe retfærdige levevilkår og demokratiske rettigheder.

Til folketingsvalget i 1924 blev Socialdemokratiet det største parti med 36,6 procent af stemmerne, og partiet dannede for første gang regering med Thorvald Stauning som statsminister.

I hele perioden frem til 1982 har Socialdemokratiet med få undtagelser haft regeringsmagten og har dermed præget den danske samfundsudvikling på næsten alle områder. Socialdemokratiet dannede senest regering fra den 25. januar 1993 frem til den 27. november 2001.

Den røde tråd

En rød tråd går gennem Socialdemokratiets virke fra 1871 til i dag: Den humanistiske Socialisme. Læs her Erling Olsens gennemgang af partiets historie...

- Introduktion til historien om Socialdemokratiet
- Perspektivet
- Begyndelsen
- Gimle-programmet
- Tiden indtil 1888
- 1888 Programmet
- Tiden indtil 1913
- 1913 Programmet
- Krig og syndikalisme
- Vor første regering
- Stauning-Munch tiden
- Krig og genopbygning
- 1961 Programmet
- De glade tressere
- Halvfjersernes chok
- 1977 Programmet
- Vanskelige år
- Atter i Statsministeriet
- Ret kurs men op ad bakke
- 2004 Programmet

Introduktion til historien om Socialdemokratiet

En rød tråd går gennem Socialdemokratiets virke fra 1871 til i dag: Den humanistiske Socialisme.

Den griber Erling Olsen fat i ved at sammenholde hovedtræk af begivenhedsforløbet i vores historie med uddrag af periodens seks socialdemokratiske principprogrammer.

For hver delperiode stiller han tre spørgsmål:

Hvad stod vi for ?

Hvad stod vi i ?

Og hvad gjorde vi så?

Svarene viser, at vi gennem hele vor historie har stået for det samme, nemlig Den humanistiske Socialisme. Men da samfundet løbende har forandret sig, har vi med mellemrum stået i noget nyt. Derfor har vi også med mellemrum måttet gøre noget nyt, for hele tiden at leve op til det, som vi står for.

Læs Erling Olsens spændende gennemgang af Socialdemokratiets historie her.

Perspektivet

En klog mand - Jens Otto Krag - sagde på et dumt tidspunkt og i en dum anledning: "Man har et standpunkt, til man tager et nyt." Det blev han stærkt hånet for, og i lang tid brugte vore modstandere denne ytring som udtryk for, at vi socialdemokrater var noget så principløse.

Ved en gennemgang af vor historie kunne de også påvise, hvorledes vi gang på gang havde opgivet et standpunkt til fordel for et nyt og mere tidssvarende. Ingen tvivl om det.

Men enten kunne - eller også ville de ikke se den røde tråd, som forbinder alle vore øjebliksbestemte standpunkter. Nemlig den medmenneskelige holdning, som altid har været og stadig er vor demokratiske socialismes ledetråd.

Det er denne røde tråd, vi skal gribe fat i under vor kortfattede gennemgang af partihistorien. Vi skal se på de vedtagne principprogrammer og hver gang spørge: Hvad stod vi for?

Dernæst skal vi se på samfundsudviklingen i tiden mellem principprogrammerne og for hver periode spørge: Hvad stod vi i?

Sideløbende hermed skal vi se på det politiske begivenhedsforløb og for hver enkelt udfordring spørge: Hvad gjorde vi så?

Svarene vil vise, at vi gennem hele vor partihistorie har stået for det samme, d.v.s. en humanistisk socialisme:

- alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden.
- vort fælles ansvar er særlig stærkt overfor de svageste.
- der skal værnes om de værdier, som ikke kan måles i penge.

Men vi har med mellemrum stået i noget nyt. Derfor har vi med mellemrum måttet gøre noget nyt. Ellers havde vi ikke kunnet leve op til det, som vi står for.

Så der går en rød tråd fra 1871 til nu.

Begyndelsen

I 1871 stod Danmark midt i en gryende industrialisering. På den ene side gav det landet et økonomisk opsving. På den anden side forarmede det mange almindelige mennesker.

Med maskinernes hjælp kunne industrien fremstille mange varer bedre og billigere end håndværket. Det slog mange mindre mestre ud, fordi de ikke havde penge nok til at anskaffe sig maskinerne, og det henviste mange mennesker til at arbejde på betingelser, som sattes af dem, der ejede maskinerne.

Resultatet var, at de rige blev rigere, medens de fattige blev fattigere. Samtidig voksede byerne, og de mange, som kom til at arbejde 10-12 timer om dagen, til en ussel løn og under sundhedsfarlige forhold, husedes i slumbebygninger opført på spekulation. Ny rigdom trivedes side om side med tiltagende nød og elendighed.

I andre europæiske lande kom industrialiseringen før end i Danmark, og med den fulgte de socialistiske idéer om at menneskeliggøre den tekniske-økonomiske udvikling og fordele verdens goder mere retfærdigt. I 1871 fulgte Danmark trop, da trekløveret Pio, Brix og Geleff stiftede Den internationale Arbejderforening for Danmark som afdeling af den første socialistiske Internationale.

Dermed lystes den danske arbejderbevægelse i kuld, og den skulle virke både politisk, fagligt og kooperativt. Den faglige virksomhed vejede tungest i starten, og det foreløbige højdepunkt blev "Slaget på Fælleden" den 5. maj 1872.

Det kom i stand fordi folk strømmede ud til en faglig demonstration, som Internationale havde organiseret og myndighederne forbudt. Der kom folkemængden i klammeri med en større politistyrke og sabelsvingende husarer.

Resultatet blev fængseldomme til Pio, Brix og Geleff, og i 1873 opløste Højesteret Internationale. Men der opstilledes fortsat socialdemokratiske folketingskandidater, og heller ikke det faglige arbejde kunne standses.

Gimle-programmet

Den 6.-8. juni 1876 holdt Socialdemokratiet kongres i etablissementet "Gimle" på Frederiksberg. Her vedtog man vort første principprogram.

Gimle programmet falder i tre afsnit. De to første fortæller, hvad man vil på længere sigt, medens det tredje rummer de aktuelle krav. Nogle har kaldt tredje afsnit for et arbejds-program. Det har de da lov til, men udsigterne til at få kravene opfyldt var nu så fjerne, at de her skal betragtes som en del af selve principprogrammet.

Indgangsbønnen er den materielle, idet man starter med at fastslå, at arbejdet er kilden til al samfunds-rigdom og kultur, hvorfor hele udbyttet bør tilfalde dem, som arbejder. Men det humanistiske - eller medmenneskelige - gennemstrømmer hele programmet.

At alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden, udtrykkes således:

"Det danske socialdemokratiske Arbejderparti virker nærmest i en national stamme, men er overbevist om arbejderbevægelsens internationale karakter, og beredt til at opofre alt og opfylde alle pligter for at hidføre: Frihed, lighed og broderkærlighed blandt alle nationer."

At fællesskabets ansvar er særlig stærkt overfor samfundets svageste finder udtryk i adskillige programpunkter, hvoraf blot skal nævnes kravet om "udryddelse af alle sociale og politiske uligheder", kravet om forbud mod "børnearbejde samt alt arbejde i sådanne fabrikker, hvor helbred og sædelighed går tabt", og kravet om at staten drager "human omsorg for syge, gamle og arbejdsinvalidere".

For at værne om de værdier, som dårligt kan og i hvert fald ikke skal måles i penge, skal her blot nævnes kravene om "retlig bistand i enhver henseende" og at "rettergangen skal være offentlig og mundtlig".

Udover denne tilkendegivelse af, hvad man står for, forklarer Gimle programmet også, hvad man står i. Det sker bl. a. med disse ord:

" I det nuværende samfund er arbejdsmidlerne (grund, jord, fabrikker, maskiner, samfærdselsmidler o.s.v.) tagne i besiddelse af kapitalisterne, som således har tilvendt sig udbyttet af årtusinders arbejde. Kapitalisternes herredømme over arbejdsmidlerne er årsag til politisk ufrihed, social ulighed samt splid mellem nationerne, hvilket skaber elendighed for samfundets produktive medlemmer og forøger proletariats rækker. Kapitalherredømmet hindrer en på retfærdighed grundet samfundsordning og fremkalder planløs produktion, hvorved uhyre værdier går til grunde."

Kommet så langt, bliver spørgsmålet herefter, hvad man så vil gøre ? Det besvares ikke mindst med, at "det er Socialdemokratiets opgave at befri arbejdet fra den udbytende kapitalisme" samt at "alle partier, som ikke anerkender denne opgave for at være statens øjemed, er lige overfor Socialdemokratiet en reaktionær masse".

Nærmere bestemt "tilstræber det danske Socialdemokrati at opnå den offentlige magt i samfundet for ved hjælp af dette lovlige våben at gøre alle arbejdsmidler til folkets fælles ejendom. Kun ved at lægge den nuværende af privatkapitalister, aktieselskaber, staten og kommunen ledede produktion ind under folkets umiddelbare ledelse og kontrol, ved altså at ophæve det bestående lønarbejde, vil produktionens udbytte kunne fordeles efter en retfærdig målestok".

For at kunne gøre dette ad demokratisk vej - og man var jo ikke blot socialister, men også demokrater - kræver Gimle programmet blandt andet "fuldstændig presse-, forenings- og forsamlingsfrihed, hvorved folket kan tilkendegive sine tanker i ord og skrift", "almindelig lige og direkte valgret med hemmelig afstemning til alle stats- og kommuneinstitutioner for mænd og kvinder fra 22 års alderen", at "al udøvende og al lovgivende magt skal være hos folket gennem den af dette valgte repræsentation" og, at "vigtigere love sættes under almindelig folkeafstemning".

Dette - og meget andet - kunne man enes om på Gimle. Selv om bølgerne til tider gik lidt højt.

Tiden indtil 1888

Allerede på Gimle var Pio og Geleff ved at tabe humøret. De havde svært ved at affinde sig med, at de delegerede ikke uden videre ville følge lederne. Sidenhen gik det dem på, at myndighederne skærpede kampen imod arbejderbevægelsen samtidig med, at tiderne blev så dårlige, at færre turde melde sig under de røde faner. Det endte som bekendt med, at Pio og Geleff i 1877 lod sig bestikke til at udvandre.

Ledernes faneflugt og de dårlige tider skabte harme og modløshed i vores bevægelse, men i 1878 kom den så småt på benene ved stiftelsen af en ny partiorganisation kaldet Socialdemokratisk Forbund. Efter nogle år med varierende ledere fik den i 1882 den 34-årige handelsmand P. Knudsen som forretningsfører, og med ham havde socialdemokratiet en fremragende leder indtil 1910, hvor han døde.

Vigtigt var det ikke mindst, at den 27-årige talentfulde typograf Emil Wiinblad i 1881 blev redaktør af Social-Demokraten. I løbet af kort tid fik han mangedoblet bladets læserskare og gjort det til så god en forretning, at det kunne finansiere mange af partiets øvrige aktiviteter.

Det første synlige resultat af partiets genfødsel kom ved valget i 1884, hvor to socialdemokrater, Hørdum og Holm, fik sæde i Folketinget.

Nok så betydningsfuldt for vor bevægelse blev det imidlertid, at den faglige organisering af arbejderne tog ny fart, da tiderne atter blev bedre i 1880'erne. I første omgang var det de faglærte i byerne, som førte an. De havde tradition for et vist sammenhold fra laugstiden. Men efterhånden kom de ufaglærte og landarbejderne også med.

Landarbejderne ville have bedre løn og bedre arbejdsforhold. Men allerhelst ville mange af dem have egen jord at dyrke. Det førte til en del diskussioner om partiets jordpolitik.

Kooperationen kom også pænt i gang i 1880'erne. Da kornpriserne faldt, uden at det slog ordentligt igennem i priserne på brød, skabte arbejderbevægelsen en række fællesbagerier.

1888 Programmet

Kongressen i 1888 rettede lidt i og fjede noget til Gimle programmet. Det var ikke store sager, men små skridt på partiets vej fra protest til realpolitik.

Det centrale budskab, at alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden, blev der ikke pillet ved, da det skulle forklares, hvad partiet stod for. Men nu hed det:

"Socialdemokratiets opgave i alle lande må være alle menneskers fuldkomne frigørelse uden hensyn til køn, race eller nationalitet."

At fællesskabets ansvar er særlig stærkt overfor samfundets svageste understregedes ved en tilføjelse om "tjenestefolks ligestillelse med andre arbejdere i politisk og retlig henseende" samt om, at "staten drager omsorg for, at der ydes hvert barn i kommuneskolerne gratis og fuld kost".

Til værn for de værdier, som ikke kan måles i penge, krævedes øget retssikkerhed bl.a. ved indførelse af nævningedomstole.

Principprogrammet fra 1888 afspejler også, at partiet nu stod i en anden situation end i 1876. For det første var man nu repræsenteret i Folketinget. For det andet var arbejdere og arbejdsgivere for alvor ved at organisere sig.

Når man nu stod i noget andet, måtte man også gøre noget andet. Den nye rolle som parti i Folketinget betød dels, at vi talte lidt pænere om vore modstandere, dels at vi slækkede lidt på et af vor mest ideologiske krav for at imødekomme et stærkt ønske fra husmænd og landarbejdere.

Vi begrænsede udtrykket "en reaktionær masse" til de partier, som ikke ville anerkende vores opgave med at befri arbejdet fra den udbytende kapitalisme, og vi sadlede lidt om i jordpolitikken.

Hvor Gimle programmet lagde vægt på statsopkøb af jord til forpagtning, åbnede 1888 programmet for udstykning og billig adgang til driftskapital for husmænd og jordbesiddende landarbejdere.

Tiden indtil 1913

I tiden mellem vore to principprogrammer fra 1888 og 1913 undergik det danske samfund ganske dybtgående ændringer. Fagligt affødte klassekampen et forsigtigt klassesamarbejde. Politisk gled man efter hårde kampe over i noget, som begyndte at ligne et parlamentarisk demokrati.

Da tiderne blev væsentligt bedre i begyndelsen af 1890'erne, tog organiseringen af arbejderne for alvor fart. Lokalt dannedes der fagforeninger og fællesorganisationer. På landsplan kom fagforbundene til, og i 1898 dannedes De samvirkende Fagforbund som en fælles repræsentation for alle organiserede, danske arbejdere.

Også arbejdsgiverne organiserede sig. I 1896 skabte de en landsdækkende sammenslutning, og to år senere oprettedes Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening som en fælles repræsentation for alle organiserede, danske arbejdsgivere.

I 1899 kom det til en styrkeprøve imellem de nydannede hovedorganisationer. Anledningen var en mindre snedkerstrejke. Den udviklede sig hurtigt til en stor-lock-out, som løb i 4 måneder, før den kunne besegles ved det såkaldte septemberforlig. Det bilagde ikke alene de øjeblikkelige uoverensstemmelser. Det skabte tillige et retsgrundlag for afgørelsen af fremtidige arbejdskonflikter.

Septemberforliget blev arbejdsmarkedets grundlov, men der var områder, hvor det ikke gav klare regler for løsning af visse arbejdskonflikter. Det fandt hovedorganisationerne utilfredsstillende, og derfor fandt de i 1910 sammen om den såkaldte norm for regler for behandling af faglig strid.

Her sondredes mellem retskonflikter og interessekonflikter.

Retskonflikter skyldes forskellig opfattelse af, hvorledes en overenskomst skal fortolkes. Til at løse sådanne juridiske problemer skabtes Den faste Voldgiftsret.

Interessekonflikter opstår, når en ny overenskomst skal afsluttes, og når lønnen skal fastsættes for et arbejde, som ikke er overenskomstdækket. Til at løse sådanne konflikter skabtes en forligsmandsinstitution.

Hermed var klassesamarbejdet for alvor blevet sat i system. Den frie kontrakt imellem den enkelte arbejder og den enkelte arbejdsgiver var i vidt omfang blevet erstattet af kollektive overenskomster imellem store organisationer.

Fagforeningerne, som oprindelig forfulgtes, betragtedes nu som naturlige dele af samfundsmaskineriet, og takket være deres indsats var arbejderne ved at blive afproletariserede.

I hvert fald fordobledes reallønnen fra 1870 til 1913, men lille var den fortsat.

Politisk var tiden fra kongressen i 1888 til 1913 også en fremgangsperiode. Partiets medlemstal steg fra godt 10.000 til knapt 50.000, og mange socialdemokrater fik sæde i landets kommunalbestyrelser.

Medens vi ved folketingsvalget i 1887 havde måttet nøjes med 1 mandat og 3,5 pct. af stemmerne, blev vi i 1913 med 32 mandater og 29,3 pct. af stemmerne landets største parti.

Den stigende indflydelse, som vælgerne gav os i Folketinget, benyttede vi i første omgang i et snævert samarbejde med bøndernes Venstre, der kæmpede en sej kamp med godsejernes og embedsmændenes Højre.

I enkelte valgkredse trak de socialdemokratiske kandidater sig tilmed tilbage for at støtte Venstres kandidat i kampen mod en højremand. Da De Radikale i 1905 brød ud fra Venstre blev de vore samarbejdspartnere.

Sidenhen blev vægten lagt på at opnå sociale forbedringer ad lovgivningens vej. Man fik da også bedre sikring af de ældre i 1891, bedre sygesikring i 1892, pligt for arbejdsgiverne til at tegne ulykkesforsikring i 1898 og statstilskud til de faglige arbejdsløshedskasser i 1907. Alt sammen fremskridt omend de var utilstrækkelige.

På længere sigt var det mest betydningsfulde nok kampen for det parlamentariske demokrati. Efter en række år, hvor Højre havde regeret hen over hovederne på Folketingets flertal, kom systemskiftet i 1901. Det bragte regeringen i overensstemmelse med Folketinget og skabte ny optimisme i Socialdemokratiet. Nu skulle demokratiet levendegøres.

1913 Programmet

Principprogrammet fra 1913 er bemærkelsesværdigt af to grunde. For det første, fordi det blev stående helt til 1961. For det andet, fordi det er vort sidste marxistisk formulerede principprogram.

Dets bombastiske erklæringer om "den voksende klassekamp" rimer dårligt med partiets og fagbevægelsens voksende del i et mere udstrakt klassesamarbejde, og dets oprørske ordvalg stemmer dårligt overens med den stadigt større vægt, som partiet lagde i det daglige parlamentariske arbejde.

På kongressen faldt der heller ikke mange ord om alt det teoretiske. Det betragtede man nærmest som en indgangsbøn, der skulle overstås, inden man gik over til det dagsaktuelle.

Det er nok også forklaringen på, at principprogrammet kunne blive stående indtil 1961. I mellemtiden var det hovedsagelig arbejdsprogrammerne, som optag sindene.

Drøftelserne på 1913 kongressen var i høj grad præget af ønsket om en ny grundlov. Efter

systemskiftet, hvor man nærmede sig idealet "Een mand, een stemme" trængte spørgsmålet om valgret for kvinder sig på.

Udover de tidligere fremførte krav om et etkammersystem, adskillelse af stat og kirke, fuldstændig ytrings-, presse-, forsamlings- og foreningsfrihed, kræver 1913 programmet folkeafstemning i vigtigere spørgsmål.

Det karakteristiske er dog fortsat dets medmenneskelige budskab. At alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden understreges med kravet om afrustning og om , at internationale stridigheder skal afgøres ved voldgift.

Det særlige ansvar overfor de svageste afspejles i kravet om "afskaffelse af det på udbytning beregnede hjemmearbejde" og respekten for de værdier, som ikke kan måles i penge, finder bl. a. udtryk i kravet om "omformning af straffesystemet til et forbedringssystem efter humane principper."

Kort fortalt var principperne i 1913 programmet stort set som i de to foregående principprogrammer, d.v.s. medmenneskelige.

Krig og syndikalisme

Fagligt og politisk høstede arbejderbevægelsen både store sejre og bekymrende nederlag i den første halve snes år efter 1913.

For fagbevægelsen var det opmuntrende, at der i begyndelsen af denne periode sluttedes så mange kollektive overenskomster. Allermest kunne man dog glæde sig over, at man i 1919 vandt kampen for en 8 timers arbejdsdag.

For partiet lå de helt store sejre på det forfatningsmæssige. I 1915 lykkedes det at få vedtaget en ny grundlov, som gav kvinder og tyende valgret, sænkede valgets alderen til 25 år for Folketinget, og gjorde Landstinget lidt mindre besværligt.

Den anden store demokratiske sejr vandt arbejderbevægelsen under den såkaldte påskekrise i 1920. Uden om Folketinget havde kongen afskediget ministeriet Zahle og indsat en regering efter sit eget hoved. Det udløste en trusel om generalstrejke. Så gav kongen sig, indsatte et forretningsministerium og lod udskrive valg. Herefter stod det klart, at ingen regering måtte udnævnes imod Folketingets flertal.

En mere tvivlsom sejr vandt Socialdemokratiet, da Th. Stauning, som i 1910 havde efterfulgt P. Knudsen, i 1916 indtrådte som kontrolminister i regeringen. Opgaven var at mindske de afsavn, som den økonomiske udvikling og de svindende forsyninger påførte almindelige mennesker under den første verdenskrig.

Krigstiden og tiden lige derefter gav ikke blot almindelige mennesker en klart faldende levestandard. Den gav også store dele af overklassen og en række spekulanter vældige indkomst- og formuegevinster. Det udløste stærke sociale spændinger.

I Socialdemokratiet, og ikke mindst blandt de unge, gav det anledning til kritik af den fulgte ansvarlige linie, og nogle lod sig inspirere af syndikalister.

I fagbevægelsen voksede den såkaldte fagopposition sig stærk, og tingene faldt først til ro, da arbejderne allerførst i 1920'erne tabte et par strejker, som syndikalisterne stod bag.

Vor første regering

Efter den politiske påskekrise kom den økonomiske krise, der sædvanligvis var fulgt efter en større krig. Valget, som påskekrisen udløste, førte til dannelse af Venstre-regeringen Niels Neergaard, som

sad i næsten 4 år.

Den økonomiske krise blev ganske hård. Med de faldende priser bukkede først en række erhvervsvirksomheder under, og siden fulgte en række bankkrak.

Arbejdsløsheden steg, og arbejdsgiverne søgte at bedre deres økonomi ved at presse lønningerne stærkt nedad. Det udløste en hel del konflikter, som gav fagbevægelsen nok at se til.

Venstre-regeringen fulgte trop med arbejdsgiverne ved at omfattende sociale nedskæringer. Det gav Socialdemokratiet nok at se til.

Men tryk avler modtryk. Befolkningen sluttede i stigende grad op om den resultatsøgende arbejderbevægelse. Syndikalismen sygnede hen, de unge opgav flirten med de revolutionære, og partiets medlemstal steg mærkbart.

Odensekongressen i 1923 blev en milepæl. Den gav et stærkt håndslag til Kooperationen, grundlagde Arbejdernes Oplysnings Forbund og erklærede partiet rede til at gå i regering.

Det gjorde vi så efter valget i 1924, og dermed fik Danmark så sin første socialdemokratiske mindretalsregering. Den havde det dog ikke let, både fordi den løb ind i valutaproblemer, og fordi den kom på kant med Arbejdsmandsforbundet. I efteråret 1926 meldte forbundet sig ud af De samvirkende Fagforbund og sidst på året faldt regeringen.

Den afløstes af endnu en Venstre-regering, som under ledelse af Thomas Madsen Mygdal gennemførte så stærke indgreb imod fagbevægelsen, at arbejdsmændene i 1929 fandt tilbage i folden hos De samvirkende, og så stærke nedskæringer, at selv De konservative fik nok.

Ved finanslovaftemningen i marts 1929 var de med til at fælde Madsen Mygdal, og det følgende valg banede vejen for en regering af socialdemokrater og radikale.

Stauning-Munch tiden

Den nye regering med Stauning som statsminister og den radikale historiker P. Munch som udenrigsminister fik en nem start, men efter et par års forløb væltede ulykkerne ind over landet.

Varslet kom et halvt år ind i regeringsperioden. Den 29. oktober 1929 styrteddykkede aktiekurserne på børsen i New York. De trak hurtigt en verdensomspændende industrikrise med sig, og derpå gik det udover landbruget.

Krisen kom forholdsvis sent til Danmark, men da den kom, slog den hårdt. I 1932 nåede arbejdsløsheden op på 32 pct. og landbruget hærgedes af tvangsauktioner.

Regeringen gjorde, hvad den kunne for at begrænse ulykkerne, og det gav den en folkelig opbakning, som var sjælden for regeringer i en krisetid.

Den indledte med en række forsøg på at reservere markedet herhjemme for vore egne producenter og fremme eksporten af danske varer. Mest berømt blev dog den vældige krisepakke, som regeringen i 1933 fik i stand ved det såkaldte Kanslergadeforlig med partiet Venstre.

Erhvervspolitisk hjalp forliget landbrug og industri ved at nedskrive kronens internationale værdi, så det blev dyrere for danskerne at købe udenlandske varer og billigere for andre at købe danske varer. Det blev gjort billigere at låne penge, og der blev igangsat en række beskæftigelsesarbejder. De løbende overenskomster blev forlænget et år, og arbejdskampe forbudt.

Socialpolitisk huskes Kanslergadeforliget for K. K. Steinckes socialreform, der gjorde op med almisserne. Det var et stort første skridt på vejen mod et moderne velfærdssamfund.

I 1935 havde befolkningens en sådan tillid til regeringens krisepolitik, at Socialdemokratiet fik en vælgertilslutning på hele 46,2 pct. ved valget til Folketinget.

Det fik os til at gøre et forsøg på at afskaffe Landstinget. Men det gik ikke. Ved folkeafstemningen i maj 1939 manglede 0,54 pct. af de nødvendige stemmer.

Krig og genopbygning

I slutningen af 1930'erne blev tiderne lidt bedre, men så kom den 2. verdenskrig, og den 9. april 1940 blev Danmark besat af tyskerne. For at bringe landet helskindet gennem krigen valgte regeringen at samarbejde med besættelsesmagten.

I de første år gik det nogenlunde. Forsyningerne var ikke så ringe, beskæftigelsen var stigende, og besættelsesmagten holdt sig i skindet. Så befolkningen godkendte regeringens linje og bakkede op om demokratiet ved at give samarbejdspartierne næsten 95 pct. af de gyldige stemmer ved folketingsvalget den 23. marts 1943. Socialdemokratiet fik 44,5 pct.

Siden strammede forholdene til, og modstanden mod tyskerne fandt udtryk i sabotageaktioner og anden illegal virksomhed. Indtil den danske regering gav op, måtte vore ledere på embeds vegne tage afstand fra modstandsbevægelsen, og det kom til at koste partiet dyrt i den første efterkrigstid.

Ved folketingsvalget i oktober 1945 stormede kommunisterne frem, og socialdemokratiet tabte så mange mandater, at der kom en borgerlig regering. Også fordi Det radikale Venstre tog afstand fra de stærkt planøkonomiske tanker, som lå i et nyt socialdemokratisk kampskrift kaldet "Fremtidens Danmark".

Efter folketingsvalget i oktober 1947 var kommunisterne på retur og dampen ved at sive ud af planøkonomien. Så vi fik en socialdemokratisk regering under ledelse af Hans Hedtoft. I 1948 sluttede den Danmark til Marshall-planen og den dertil hørende liberalisering af udenrigshandelen. I 1949 førte den også Danmark ind i NATO.

I 1950 måtte den dog vige for en Venstre-regering. Det gav os et pusterum, som vi benyttede til at støtte en grundlovsændring, der i 1953 afskaffede Landstinget, indførte kvindelig arveret til tronen og muliggjorde overdragelse af dele af vores nationale selvbestemmelsesret til overnationale institutioner.

Herefter gav et nyt valg igen en socialdemokratisk regering. Den sikrede fortsat fuld beskæftigelse, selv om den ideligt kæmpede med valutaproblemer, og den begyndte en videre udvikling af velfærdssamfundet. I 1956 kom folkepensionen, og i 1960 holdtes revalideringsloven over dåben.

1961 Programmet

Det var et stærkt forandret Socialdemokrati, som i 1961 tog sit principprogram op til revision. Nok stod det for det samme, som det i et lille århundrede havde stået for: Den humanistiske Socialisme - også kaldet Det medmenneskelige Fællesskab. Men det stod så sandelig i noget nyt, og derfor måtte det også gøre noget nyt.

Socialdemokratiet var forlængst vokset fra rollen som protest-parti i et fattigt og uretfærdigt samfund. I kraft af partiets og fagbevægelsens indsats - hjulpet af den tekniske og økonomiske udvikling - var Socialdemokratiet blevet regeringsbærende i et forholdsvis velstående, ganske demokratisk Danmark.

Kravene om forfatningsændringer var derfor gledet ud af principprogrammet. Man var ganske godt tilfreds med den nye grundlov, landet havde fået i 1953.

Afrustningskravet var blevet til noget verdenspolitisk. Nu var Danmark jo medlem af NATO, og så hed det blot, at "indtil De forenede Nationer har skabt sikkerhed for de enkelte lande, må Danmark gennem sit forsvar søge sin fred og frihed betrygget".

Ønsket om at afskaffe Folkekirken var også forsvundet. Nu sad der et utal af socialdemokrater i menighedsrådene landet over.

Den marxistiske lyrik var også pillet ud af principprogrammet, omend man stadig brugte ordet kapitalismen, når man mente markedsøkonomien, og den teoritiske skråsikkerhed var væk.

Nu hed det: "Den demokratiske Socialisme er svaret på det moderne samfunds problemer. Ikke i form af en fastlåst teori, som den hastige udvikling hurtigt kan gøre forældet, men ved fordomsfrit at tage fremtidens opgaver op ud fra et socialistisk grundsyn".

I begyndelsen af 1960'erne forekom den mest påtrængende opgave at gøre gode tider bedre ved at sætte fuldt fart på den økonomiske vækst. Derfor var det ingen tilfældighed, at titlen på principprogrammet var "Vejen Frem", og at det på forsiden havde en motorvej med en folkevogn, som bare drøner derudad.

Ifølge 1961 kunne den fulde beskæftigelse og den fortsatte økonomiske vækst bedst sikres gennem en overordnet planlægning, som satte de samfundsøkonomiske rammer for produktion og investering.

Ved denne planlægning skulle der tages hensyn til, at vi levede i en internationaliseret blandingsøkonomi, og der skulle navnlig sættes på de tekniske og videnskabelige fremskridt, herunder atomenergien og de bioteknologiske forskningsresultater, som "i fredelige formåls tjeneste kunne anvendes til materiel fremgang og velfærd for menneskeheden, til bekæmpelse af underernæring og sygdom og til udligning af forskellen mellem fattige og rige folk."

Dette måtte følges op på alle led i uddannelsessystemet, og dertil kom et krav om mere demokrati på arbejdspladserne, så lønmodtagerne fik reel medindflydelse på deres arbejdsvilkår.

Hvorom alting er: Gennem hele 1961-programmet mærkes det, som vi gennem vor historie har stået for. At alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden udtrykkes således:

"Den demokratiske socialisme har menneskets frigørelse og alle menneskers lige ret til de økonomiske og kulturelle goder som mål. Midlet til at nå dette mål er det fællesskab mellem mennesker inden for de enkelte samfund og mellem folkene verden over, der er så påkrævet som ingsinde tidligere i historien"

At fællesskabet har et særligt ansvar overfor de svageste understreges bl. a. i kravene om "revalidering af de erhvervshæmmede og handicappede", "fortsat fremgang for de lavtlønnede befolkningsgrupper, således at den økonomiske ulighed udjævnes" samt erklæringen om, at "den indkomst, der svarer til det nødvendige for enfamilies eksistens, ikke bør beskattes".

For at værne om de værdier, som ikke bør måles i penge, fastslår 1961 programmet, at "enhver tendens til statslig, kommerciel eller anden ensretning af den kulturelle udvikling må afvises"

Kort og godt: Selv om samfundet var blevet et andet, holdt vi socialdemokrater fortsat fast i vor røde tråd.

De glade tressere

Der er gode grunde til, at mange ser tilbage på 1960'erne med glæde. Der var fuld beskæftigelse, reallønnen steg, mange lønmodtagere fik egen bil og eget hus, stadigt flere unge fik en stadigt bedre uddannelse, og Danmark blev en moderne velfærdsstat.

Men udviklingen var ikke problemfri for Socialdemokratiet. Gennem det meste af perioden udløste de gode tider for borgerne et sådant pres på priser, lønninger, statsfinanser og betalingsbalance, at regeringen var tvunget til at gribe ind.

Allerede i 1963 gennemfører den en såkaldt helhedsløsning, hvor man ved en lang række indgreb i pris- og løndannelsen tvang så at sige alle grupper i samfundet til at holde sig på måtten af hensyn til helheden. Det kneb det med forståelsen for i vore egne rækker, bl. a. fordi det aldrig kunne blive helt retfærdigt.

Det kneb også for mange at forstå, at priserne på jord og fast ejendom løb fra alle andre priser med en vældig spekulation til følge. Det søgte regeringen at dæmme op for ved et sæt jordlove, som skulle hindre udenlandske opkøb af dansk jord, bremse spekulationen og beskatte de

samfundsskabte stigninger i prisen på jord og fast ejendom.

Det ville den borgerlige opposition ikke finde sig i. Den fik sendt forslagene til en folkeafstemning, hvor de faldt med et brag. Det var en første advarsel til Socialdemokratiet om borgerliggørelsen af det stigende antal parcelhusejere.

En opmuntring var det, at valget i 1966 gav et arbejderflertal, men da man sidst i 1967 søgte at indefryse en dyrtidsportion, sprængtes SF. Regeringen faldt og erstattedes fra 1968 til 1971 af en VKR-regering under ledelse af Hilmar Baunsgaard (R).

Kort efter regeringsskiftet bredte ungdomsoprøret sig til Danmark. Det var stærkt venstreorienteret, og selv om der var meget i det, som vi sympatiserede med, forstod vi det aldrig rigtigt. De såkaldte 68-ere havde også svært ved at forstå os. Til tider så det nærmest ud som om, Socialdemokratiet og den etablerede fagbevægelse var blandt deres hovedfjender.

Halvfjersernes chok

Efter valget i september 1971 fik Socialdemokratiet atter regeringsmagten, og det startede miljørigtigt med et særligt ministerium for forureningsbekæmpelse. Dets første og største opgave var imidlertid at føre Danmark ind i Det europæiske Fællesmarked.

Det lå Jens Otto Krag stærkt på sinde, men han måtte gå varsomt til værks, da omkring halvdelen af partiets vælgere på det nærmeste var modstandere heraf, og partierne til venstre for os gik kraftigt imod.

Alligevel mønstrede folkeafstemningen den 2. oktober 1972 hele 63 pct. Ja-stemmer. Herefter følte Krag, at han med god samvittighed kunne overdrage statsministerposten til Anker Jørgensen. Men det tog lang tid at hele sårene i partiet.

I efteråret 1973 gav en konflikt i Det mellemste Østen de olieproducerende landes organisation, OPEC, anledning til at skrue mærkbart ned på hannerne og vældigt op på priserne.

For Danmark var det et chock. Det bragte en ende på de gode tider. En halv snes år frem fik vi på det nærmeste nulvækst, stigende arbejdsløshed, stærke prisstigninger samt underskud på både betalingsbalancen og statsbudgettet.

Næste store chok kom ved folketingsvalget i december 1973.

3 nye partier kom ind: Erhard Jacobsens CD, der ville kæmpe for bilismen og parcelhusejerne, Kristeligt Folkeparti, som ville kæmpe imod fri abort og Mogens Glistrups Fremskridtsparti, der ville kæmpe imod, hvad det kaldte skatteplyndringen, lovjunglen og papirnusseriet.

Efter ungdomsoprørets venstredrejning kom dette ryk til højre. Socialdemokratiet gik fra godt 37 ned til knap 26 pct. af stemmerne. Det gav plads til en Venstre-regering med Poul Hartling som statsminister.

Ved valget i januar 1975 rettede Socialdemokratiets stemmetal sig dog noget, og da Poul Hartling spillede sine kort forkert, var Anker Jørgensen tilbage i statsministeriet kort tid efter.

Men tiderne var fortsat dårlige, og de følgende år blev meget besværlige.

1977 Programmet

I sammenligning med vore øvrige principprogrammer er det, som vi vedtog i 1977, nok det tungeste i sit indhold og det letteste i sit ordvalg. Når det fortælles, hvad Socialdemokratiet står for, siges det kort og klart: "Medmenneskelighed og tanken om ligeværd er socialismens inderste kerne".

Det nye i principprogrammet var imidlertid beskrivelsen af den situation, som Danmark i 1977 stod i. Den kunde kort kendetegnes ved de problemer, som var affødt af en for høj vækst i 1960'erne, en for lav vækst i 1970'erne - og navnlig en forkert vækst.

1960ernes højvækst havde ført til rovdrift på naturen, forurening af omgivelserne, indførelse af farlige materialer og produktionsprocesser samt voksende forskelle imellem industrilandene og de råvareproducerende udviklingslande.

1970ernes lavvækst havde givet en højere arbejdsløshed end nogenside før i tiden efter den anden verdenskrig, nye og store sociale problemer samt en inflationslignende prisudvikling, som først og fremmest havde gavnet de store ejendomsbesiddere.

På denne baggrund foreslog 1977 programmet, at man gjorde noget nyt. Derfor blev det et dramatisk opgør med den uhæmmede vækstbegejstring, som havde gennemstrømmet principprogrammet fra 1961.

Nu erkendte man, at der var grænser for vækst i kvantitet. Men man slog samtidig fast, at der ikke var nogen grænser for vækst i kvalitet, og så knyttede man begrebet livskvalitet til "det enkelte menneskes livsvilkår, trivsel og mulighed for at leve en meningsfuld tilværelse."

Anderledes udtrykt kan man sige, at 1977 programmet stræbte imod en passende balance imellem de værdier, som kan måles i penge, og de værdier, som hverken kan eller skal.

Rent praktisk indebar dette, at man gik ind for en overordnet samfundsplanlægning, der sikrede en behersket økonomisk vækst, tog omfattende hensyn til miljøet, gav kunst og kultur en fremtrædende plads i dagliglivet og levede op til vort ansvar overfor udviklingslandene.

Interessant er iøvrigt de mange måder, hvorpå 1977 programmet udtrykker, hvad vi grundlæggende står for. At alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden, siges også på denne måde:

"Den voksende ulighed mellem rige og fattige lande, der fastholder flertallet af verdens befolkning i en situation præget af nød og håbløshed, er uværdig for menneskeheden og vil medføre voldsomme konflikter, dersom ikke en global solidaritetspolitik formuleres og gennemføres i et forpligtende samarbejde. Danmark må aktivt støtte kravet om en ny økonomisk verdensorden."

Fællesskabets særlige ansvar overfor de svagest stillede kommer til udtryk i en lang række social- og arbejdsmarkedspolitiske krav, heriblandt at: "arbejdsformidlingen må have beføjelser til at hjælpe mennesker med lav arbejdssevne til mindre krævende, men normalt lønnede arbejdsfunktioner."

Derudover slog 1977 programmet fast, at: "graden af ligestillingen i samfundet er et barometer for graden af reelt demokrati. Uanset race og tro er kvinder overalt dårligere stillet end mænd, økonomisk og socialt. En socialdemokratisk indstilling med dens indbyggede respekt for medmennesket, må begynde i hverdagen og kan ikke være baseret på, at den ene - alene på grund af sit køn - skal varte den anden op. Eller at den ene - alene på grund af sit køn - skal forsørge den anden.

Behovet for at værne om og udvikle de værdier, som ikke kan måles i penge har også fået mange ord med på vejen i 1977 programmet, bl. a. disse:

"Den politiske kamp er i sit væsen en kulturkamp om, hvilket menneskesyn, der skal præge samfundet. Denne kulturkamp skal ikke blot føres på det økonomiske område, men den skal også føres indenfor samfundets øvrige områder, såsom kunst, litteratur, teknologi og videnskab. Ikke før det solidariske menneskesyn og den solidariske livsholdning er trængt igennem alle livets og alle samfundets forhold, kan vi være tilfredse.

Først når dette overordnede menneskesyn dominerer i den politiske hverdag, bliver drømmen om et kvalitativt velfærdssamfund, der bygger på solidaritet, opnåelig."

Vanskelige år

Årene fra 1977 frem til kongressen i september 1992 var ikke nemme for arbejderbevægelsen. Indtil begyndelsen af 1980'erne var tiderne så dårlige og den parlamentariske situation så usikker, at

Socialdemokratiet måtte krydse sig frem i Folketinget fra det ene kortvarige forlig til det andet.

Nogle af disse rummede indgreb, som vakte vrede i fagbevægelsen. Helt galt blev det, da Anker Jørgensen i august 1978 sammen med Venstres Henning Christophersen dannede en SV-regering. Den holdt dog kun til oktober 1979. Så fortsatte Socialdemokratiet alene, men under uhyre vanskelige vilkår.

I august 1982 måtte regeringen imidlertid give op. Uden valg gled regeringsmagten over til et borgerligt firkløver under ledelse af den konservative Poul Schlüter. I Socialdemokratiet håbede vi på, at firkløver-regeringen ville bryde sammen i løbet af få måneder. Men den holdt i over 10 år.

Noget af forklaringen lå i et internationalt økonomisk opsving, som gav regeringen indenrigspolitisk medvind frem til 1986. Til gengæld kom den ofte i mindretal overfor et udenrigspolitisk flertal af Socialdemokratiet, SF og De radikale. Men når det kom til stykket ville De radikale ikke vælte Schlüter, så regeringen fortsatte trods sine udenrigspolitiske nederlag.

Da flertallet i begyndelsen af 1986 forkastede den såkaldte EF-pakke, udskrev Schlüter imidlertid en folkeafstemning, hvor 56 pct. stemte ja, bl.a. fordi en fjerdedel af Socialdemokratiets vælgere gik imod partiparolen.

I 1986 afløstes opsvinget af en ny økonomisk nedtur, og regeringen svarede med en nedskæringspolitik, som gav vor nye leder, Svend Auken, så gode og så godt spillede kort, at vi fik et usædvanligt godt folketingsvalg i 1990. Men midterpartierne ville ikke have en regering med Auken, så Schlüter fortsatte.

Efter nederlaget ved pakkeafstemningen lagde vi vor EF-politik om. Det medførte bl.a., at vi gik ind for Maastricht-traktaten, som faldt ved folkeafstemningen den 2. juni 1992, hvor 49,3 pct. stemte ja og 50,7 pct. stemte nej. Det var et chock for hele Europa og truede med at isolere Danmark fra vore sædvanlige samarbejdspartnere.

I principprogrammet af 1992 tilkendegives det, som vi står for, med disse ord: "Vort mål er at frigøre mennesket, sikre dets tryghed og give det mulighed for frit at bestemme sit liv i ansvarlighed overfor sig selv, naturen og de kommende generationer." Det var endnu en trosbekendelse til den humanistiske socialisme.

Hvad det mere jordnære angik prægedes programmet af, at vi stod i en situation, hvor Maastricht-traktaten var faldet få måneder forinden, og hvor det hastede med at finde en løsning, som både danskerne og vore europæiske samarbejdspartner kunne leve med.

Programmet prægedes også af, at der under 10 års borgerligt styre og 5 års økonomisk nedtur var blevet ført en asocial fordelingspolitik, som fortsat gjorde det nødvendigt for os at tale til det medmenneskelige i befolkningen.

Endvidere havde den teknisk-økonomiske udvikling affødt en række miljøproblemer, som den borgerlige regering havde taget alt for let på. Også dette betød, at der måtte gøres noget nyt.

Balancen i Europapolitikken søgtes udtrykt i disse to på hinanden følgende programpunkter:

"National identitet og nationale særpræg vil bestå og sætte sit stærke præg også på det 21. århundrede. Det er afgørende for freden og demokratiet, at de nationale følelser udfoldes i gensidig respekt, og at nationale mindretals rettigheder respekteres i hvert enkelt land og region."

Samt: "Den enkelte nation er en del af den langt større sammenhæng. Økonomien er international, og virksomhederne arbejder uhindret hen over grænserne. Miljøproblemerne kan ikke løses indenfor grænserne i det enkelte land."

Afstanden til den borgerlige regerings forsøg på at fremme den økonomiske vækst ved at skabe større ulighed tilkendegives bl.a. med følgende ord:

"Socialdemokratiet forkaster den borgerlige ulighedsfilosofi. Erfaringerne fra de skandinaviske

lande viser, at det i høj grad er muligt at øge livskvaliteten og at skabe økonomisk effektive samfund uden at prisgive den sociale tryghed og ligestillingspolitikken."

Hensynet til miljøet sættes i højsædet med disse magtfulde ord:

"Økologi er vigtigere end økonomi. Langsigtede interesser i miljøet er vigtigere end kortsigtede økonomiske interesser."

Det hedder endvidere at: "Miljødelæggelse skal forebygges allerede ved valg af teknologi og produkt. Produkterne må have en længere holdbarhed og kunne genanvendes eller biologisk nedbrydes. Vi ved, at efterfølgende "rengøring" efter miljøbelastende processer og produkter er en alt for dyr og uholdbar løsning. Vi må komme ressourceløseriet til livs. Herved reduceres råvareforbruget og affaldsmængderne. Omkostningerne ved oprydning bæres af forureneren."

Det, som partiet står for, gennemstrømmer, som sig hør og bør, også 1992 programmet. At alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden udtrykkes bl.a. i dette afsnit:

"Socialdemokratiet ønsker i et styrket FN, i NATO, i det europæiske sikkerhedssystem (CSCE) og i EF at skabe beslutningsdygtige internationale institutioner til at håndhæve den internationale retsorden, til at formidle indsatsen imod den globale ulighed og til at samordne en værdig flygtningepolitik."

Fællesskabets særlige ansvar overfor de svageste understreges bl.a. således: "Målet er, med økonomisk ansvarlighed, at udvikle en offentlig service af høj kvalitet. At give anstændige levevilkår for befolkningsgrupper, der står udenfor arbejds-markedet. Og at sikre alle gode og spændende arbejdsvilkår."

Om værnet af de værdier, som ikke skal måles i penge, sagdes det også: "Socialdemokratiet vil arbejde for en mere åben kulturpolitik. Vi vil give kvaliteten, kreativiteten og den danske identitet mulighed for at overleve den massive, mediekanalyserede påvirkning fra den europæiske og amerikanske enhedskultur."

Således følger 1992 programmet sig smukt ind i rækken af tidssvarende udtryk for vor humanistiske socialisme.

Atter i Statsministeriet

Poul Nyrup Rasmussen, som i april 1992 havde afløst Svend Auken, kom samme efterår på en hård prøve. Han skulle skabe et nationalt kompromis, der kunne samle Maastricht-traktaten op, så Danmark igen blev betragtet som en ligeværdig partner i Det europæiske Fællesskab.

Det krævede, at han fik samlet alle partier fra SF til Venstre om at kræve visse undtagelser fra traktatens bestemmelser, samt at den borgerlige regering på topmødet i Edinburgh i december 1992 fik de øvrige EF-lande til at godtage disse undtagelser. Begge dele lykkedes.

Resultatet blev, at et dansk vælgerflertal på knapt 57 pct. godkendte Maastricht-traktaten med Edinburgh undtagelserne ved en folkeafstemning den 18. maj 1993.

Det nationale kompromis skaffede Poul Nyrup Rasmussen megen respekt og sympati blandt midterpartierne. Det var med til at bane vejen for en socialdemokratisk ledet flerpartiregering med Mimi Jacobsen (CD), Marianne Jelved (R) og Jann Sjursen (Kr. F) som vicesstatsministre, da Poul Schlüter i januar 1993 pludselig trådte tilbage efter offentliggørelsen af Hornsletrapporten om den såkaldte Tamilsag.

De fleste af vore medlemmer var begejstrede over at se partiets formand i statsministeriet. Mange var dog bange for, at den røde tråd ville blive temmelig usynlig, når ikke engang de udspil, der kom fra den socialdemokratisk ledede regering, kunne være ren socialdemokratisk politik. Det forhindrede hensynet til vore regeringspartnere.

Men den røde tråd trådte lysende frem, efterhånden som regeringen kunne fremvise et vældigt fald i

arbejdsløsheden, en arbejdsmarkedsreform med uddannelsesorlov og forældreorlov, en grøn skattereform, en imponerende miljøindsats, dansk deltagelse i FN's fredsbevarende indsats i det tidligere Jugoslavien, en menneskevenlig flygtningepolitik og en u-landspolitik til støtte for verdens fattige og undertrykte folk.

Sådan nåede vi frem til kongressen i 1996. Kan vi holde fast i vor humanistiske socialisme, vil også fremtiden tilhøre os.

Ret kurs men op ad bakke

Denne optimistiske stemning tog vi fat på arbejdet efter kongressen i 1996. Kursen blev holdt, og indtil valget i 2001 nåede vi ganske langt. Samfundsøkonomisk fortsatte succesen, og politiske resultater manglede heller ikke. Men det var op ad bakke, og sidst på perioden blev det tydeligt, at regeringsansvaret sled.

Udlændinge- og flygtningepolitikken var nok den, som sled mest på partiet, hvis grundholdning var - og fortsat må være - at alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden. Derfor måtte vi tage imod mennesker i nød, som søgte asyl i Danmark. Vi måtte give dem mulighed for at blive ført sammen med tilrejsende familiemedlemmer, og vi måtte anstrenge os for at lære dem dansk og skaffe dem arbejde og uddannelse.

Det blev en langt større og vanskeligere opgave, end vi havde forestillet os. Dels fordi der kom væsentligt flere asylsøgere til landet end antaget. Dels fordi kulturforskellene viste sig svære at overvinde, og endelig fordi det kneb med at skaffe den tilstrækkelige sprogundervisning og de fornødne arbejdspladser.

Det gav anledning til spændinger, og når der opstod problemer, søgte vi ofte at glatte ud frem for at gå åbent til dem, og vi kom for sent i gang med forsøg på at løse dem. Det hævnedes sig ved valget i 2001.

For at varetage vort særlige ansvar overfor samfundets dårligst stillede fortsatte vi med styrke bestræbelserne for at nedbringe arbejdsløsheden. Den havde omfattet ca. 350.000, da vi tiltrådte i 1993. I 1996 var den nedbragt til ca. 250.000, og i 2001 helt ned til ca. 150.000. Tilmed samtidig med, at vi afviklede både statsgæld og udlandsgæld.

Når vi ikke fik tilstrækkelig tak for denne socialpolitiske indsats, skyldes det nok efterlønsforliget med de borgerlige partier i november 1998. Da den store arbejdsløshed var nedbragt, og det så ud til, at landet i fremtiden ville komme til at mangle arbejdskraft, varslede de borgerlige partier, at de helst så efterlønnen afskaffet, og de radikale var lydhøre.

For at sikre efterlønnen, bandt socialdemokratiet de borgerlige og de radikale op på en langtidsaftale, som bevarede efterlønnen, men gjorde den sværere og dyrere at opnå. Det tolkede dele af vælgerkorpset som et svigt.

I kampen for de værdier, som ikke kan måles i penge, nåede vi længst på miljøområdet. Indenlands gjordes der store fremskridt på en lang række vigtige områder, og i EU kaldte man den danske miljøminister for den grønne frontløber.

Et af de større internationale resultater var da mere end 50 lande i 1998 vedtog den såkaldte Århuskonvention om borgernes miljørettigheder.

2004 Programmet

Valget i november 2001 førte til et regeringsskifte, og et års tid senere afløses Poul Nyrup Rasmussen som partiformand af Mogens Lykketoft.

På de indre linier var opgaven nu at opdatere partiets principprogram. Meget havde forandret sig siden 1992 - teknisk, økonomisk og kulturelt. Igen var vi kommet til at stå i noget nyt. Derfor måtte

vi igen gøre noget nyt for at leve op til det, som vi står for.

Debatoplægget, der udsendtes i februar 2003, peger på tre træk i udviklingen, som især bør have vores opmærksomhed: Den nye borger, den ændrede sammensætning af befolkningen og globaliseringen.

Velfærdsstatens borgere er blevet bedre oplyste og mere selvbevidste, men de er ikke blevet egoister. Holdningsmæssigt bevæger de sig væk fra det kollektive over imod det individuelle. Men de vil gerne bidrage til, at fællesskabet søger at løse de problemer, som den enkelte ikke magter. Derfor må samfundet både give den enkelte større frihed og bedre muligheder for at udvikle sig menneskeligt og som samfundsborger. Men hvordan?

Danmark er ved at få forholdsvis flere, men også mere resourcestærke, ældre og forholdsvis færre yngre erhvervsaktive. Sideløbende hermed får vi også flere mennesker med andre religioner og andre historiske og kulturelle forudsætninger end de etniske danskeres. Det stiller os overfor store udfordringer både i retning af vor nationale identitet, og når det gælder finansieringen og udviklingen af vort velfærdssystem. Dem skal vi leve op til. Men hvordan?

Den teknisk-økonomiske udvikling har medført, at informationer og penge overføres mellem verdensdele på et splitsekund, at varemarkeder og arbejdsmarkeder internationaliseres, og at intet land kan løse sine miljøproblemer alene. Verden er, kort sagt, blevet mindre. For nogle rummer det nye muligheder. For andre rummer det en trussel om tab af arbejdspladser eller identitet. Derfor må vi i stigende grad lægge et internationalt perspektiv ind i vore overvejelser. Men hvordan?

Det beder debatoplægget vore partimedlemmer om at debattere ud fra vort grundlæggende værdisæt, hvorefter:

- alle mennesker hører sammen og har et ansvar for hinanden,
- vort fælles ansvar er særlig stort overfor de svageste, og
- der skal værnes om de værdier, der ikke kan måles i penge.

Debatten gik i gang ude i foreningerne og førte til, at socialdemokraternes nye principprogram "Hånden på hjertet" kunne vedtages på kongressen i 2004.

kilde: Socialdemokratiets hjemmeside – ikke længere tilgængelig men kan findes i Internet Archive ved hjælp af den såkaldte WayBackMachine
<http://web.archive.org/web/20070609091134/socialdemokraterne.dk/default.aspx?func=article.view&id=54783>